

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

3/2, 106-118

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 26.04.2022

Makale Kabul Tarihi: 22.05.2022

Suyer, G. (2022). Türkülerdeki isim grubu örnekleri üzerine bir inceleme. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 106-118. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.89>

TÜRKÜLERDEKİ İSİM GRUBU ÖRNEKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Gülsüm SUYER (Yüksek Lisans Öğrencisi)

Bursa Uludağ Üniversitesi, gulsumsuyr00@gmail.com ORCID

Öz

Sözcükler, evrendeki nesnelere ve eylemleri karşılayan ve onlara ad olan dil birlikleridir. Öte yandan tek bir sözcük ile karşılanması mümkün olmayan, sözcüklerden daha geniş dil birlikleri de mevcuttur. Varlığa ad olan sözcükleri nitelemeye yarayan bu dil birlikleri, sözcük öbekleridir. Sözcük öbekleri tek bir nesneyi ve eylemi birlikte karşılayan sözcükler topluluğudur. Sözcük öbekleri içerisinde bir sıfat ve bir isim unsurundan meydana gelen öbeklere sıfat tamlaması grubu/isim grubu denilmektedir.

Çalışmada Merdan Güven'in *On Bin Yılın Türküsü* ve *Kırık Sazın Türküsü* eserlerinden seçilen elli (50) türküde tespit edilen sıfat tamlaması grubu/isim grubu örnekleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, türkülerde bulunan sıfat tamlaması grubu/isim gruplarının saptanmasıdır. Tarama ve örnekleme yöntemiyle belirlenen öbeklerin türkü metinleri içerisindeki kullanım sıklığı ortaya konulmuştur. Bulgular, sıfat tamlaması grubu/isim grubu ana başlığı içerisinde 11 alt başlıkta değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sözcük öbekleri, isim, sıfat, sıfat tamlaması, türkü.

A REVIEW UPON THE SAMPLES OF THE NOUN GROUPS IN TURKISH FOLK SONGS

Abstract

Words are the language units that describe objects and verbs in the universe. On the other hand, there are larger language units that can not be defined with a single word than words. These language units qualifying words are called word phrases. A phrase is a collection of words that describes a single object and action as a whole. The phrases consisting of an adjective and a noun are called adjective clause group/noun group.

In this study, samples of the adjective clause group/noun group are examined in fifty folk songs which are chosen from Merdan Guven's "On Bin Yılın Türküsü" and "Kırık Sazın Türküsü". This study aims to determine the adjective clause group/noun group involved in the Turkish folk songs and it also tries to find out the frequency of occurrence of these groups. The finding is considered as eleven titles under the main banner of adjective clause group/noun group.

Keywords: Word phrases, noun, adjective, adjective clause, folk song.

* Bu makale hazırlanmakta olan "Hikâyeli Türkülerin Söz Varlığı" adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

Ø. Giriş:

İnsanlar yüzyıllar boyunca kazandıkları tüm yaşam tecrübesini söz ile ifade etmişlerdir. Toplumun, kendine özgü ürettiği kültürü içerisinde oluşturduğu sözlü geleneğin üreticisi olması da kaçınılmaz hâle gelmiştir. Toplumun ürettiği bu kültür unsurlarından biri de tamamen yerel özellikleri barındırmasıyla Türk ulusunun sesi olan türkülerdir (Başgöz, 1992, s. 7-8). İçerdiği gerek musiki unsurları gerekse edebî malzeme bakımından türküler, Anadolu'daki Türk dili kadar kendine özgü ve köklü bir yapıya sahiptir (Gazimihal, 2006, s. 125). Türküler bu özgülüğü dolayısıyla öz Türkçeyi ve köklü Türk kültürünü yansıtan önemli metinlerdendir.

Türk şiirinin başlangıcının, Türk milletinin musiki duygusuyla çok yakından ilgisinin bulunduğu aşikârdır (Arat, 1986, s. IX). Türk musikisinin en eski örneklerini kamların/baksıların kopuz eşliğinde icra ettikleri nağmelerde aramak gerekir (Güven, 2021, s. 3). Eldeki verilere bakıldığında da türküler Türkçe olarak ulaşılabilen en eski kaynakların Yenisey Yazıtları, Orhun Abideleri ve Uygur kaynakları olduğu görülür (Güven, 2012, s. 39). Bununla birlikte Orhun Abideleri'nde "sığıtçı" olarak bahsedilen kişilerin (Alyılmaz, 1994, s. 16) türkülerin en eski üreticileri olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu süreçte verilen ürünlerin hemen hepsinin ağıt türünde ve mensur şiir şeklinde olduğu görülmektedir (Alyılmaz, 2003, s. 1-24).

Eski Türklerin besteledikleri sözlü ezgileri ır/yır/cır ve sözsüz ezgileri küy/küg şeklinde isimlendirmelerinden hareketle, türkü tabirinin menşei konusunda tartışmalar ortaya atılmıştır. Yaygın görüşe göre türkü sözü, "Türki" ifadesinden hareketle "Türk'e özgü/has/ait" şeklinde açıklanmakta ve bu düşünceyi paylaşan araştırmacılar tarafından benzer yönde türkü tanımları yapılmaktadır (Sami, 1978, s. 1317; Tecer, 1954, s. 1; Köprülü, 1966, s. 210; Elçin, 1981, s. 189-190; Onay, 1998, s. 33). Bir diğer görüşe göre ise türkü sözü, "Türk küyi-Türk küyü" ifadesinden ses düşmesiyle "türkiy" ve sonra "türkü" hâline gelmiştir (Eroğlu, 2017, s. 81-82).

İslamiyet'in Türkler tarafından kabulünün ardından İslami anlayışla harmanlanan bu müzik ve şiir kültürü, yeniden şekillenmiş, yeni türler ve şekiller hâlinde dallara ayrılmış ve varlığını bu cihette sürdürmüştür.

Bugün hâlâ Türk toplumunda önemli bir yer teşkil eden türküler; toplumun acılarına, sevinçlerine tıpkı çağlar öncesindeki gibi eşlik etmeye devam etmektedir. Ezgi ile sözün yan yana gelmesinin en güzel örneği olan türküler günümüze kadar varlığını korumuştur. Yapılan derleme çalışmaları, sanatçıların/şarkıcıların meydana getirdikleri yeni türküler bu alanın hâlen güçlü bir şekilde beslenmesine olanak sunmaktadır. Türküler, oldukça geniş bir çerçeveye sahip olmasının yanında, ana hatlarıyla türküler şöyle tanımlanabilir:

İlk çıkış biçimiyle kişisel olmakla birlikte zaman içinde anonimleşmiş veya kişisel olma özelliğini de koruyabilen, halkın sosyal yaşamında karşılaştığı her türden olay üzerine âşıklar (ozanlar), ağıtçılar, türkü meraklıları ya da bir hadisenin muhatabı olan veya hadiseyi duyan, hisseden her insan tarafından, halkın duygu ve düşüncesine uygun bir biçimde dile getirilerek yakılan (düzülen, üretilen); Türk halkının müzik duyusuna (zevkine) uygun, Türklere özgü ezgi biçimleriyle söylenen, genellikle Türk halk şiiri biçiminde olmakla birlikte ezgi eşliğinde terennüm edilen bütün manzum eserler türküdür (Güven, 2012, s. 61).

Geçmişte olduğu gibi bugün ve yarın da millî ve beşerî canlılığını devam ettirecek mahsuller (Elçin, 1986, s. 195) olan türküler üzerine yapılan çalışmalar, tür ve şekil konusuna yoğunlaşmış durumdadır (Aça, 2009; Aras, 2001; Artun, 1998, 2005, 2008, 2011; Aslan, 2008;

Başgöz, 1977, 1986; Boratav, 1942, 1982; Dizdaroğlu, 1968; Karadağ, 1995; Kaya, 1999, 2010; Kovalski V, 1993; Oğuz, 1993; Onay, 1996; Öztelli, 1953, 1966). Türküler ekseriyetle halk edebiyatı sınırları içerisinde dâhil edilmiş, bu alanda işlenmiş; dil bilgisi çalışmaları ise oldukça kısır kalmıştır.

Birkaç farklı özelliği aynı anda yapısında bulduklarından dolayı (Güven, 2021, s. 11) türküler çok çeşitli açılardan sınıflandırılmıştır. İlk tasnifi yapan Macar Türkolog İgnacz Kunos türküleri; mâniler, aşk türküleri, eşkıya ve asker türküleri, bekçi ve Ramazan türküleri ve çeşitli türküler olmak üzere beş başlık altında sınıflandırmıştır (Kunos, 1991, s. 14). Edebiyat alanında olduğu kadar müzik bilimi için de önemli bir malzeme içeren türküler hakkında ilk genel tasnifi yapan müzikolog Mahmut Ragıp GAZİMİHAL olmuştur. Gazimihal, türküleri usullüler ve usulsüzler olarak iki ana başlık altında değerlendirmiştir (1998, s. 192). Türkülerin esas alınan özelliklerine göre sözlü ve sözsüz (Ataman, 1951, s. 10); kırık hava ve uzun hava (Elçi, 1997, s. 74-75; Hoşsu, 1997, s. 12-13; Emnalar, 1998, s. 470-472); ölçülü ve ölçüsüz (Arseven, 1958, s. 1774); uzun ve kısa hava (Terzibaşı, 1980, s. 29-30); vakalı ve hisli (Öztelli, 1973, s. 15-16) olmak üzere pek çok açıdan sınıflandırıldığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar ise türküleri konularına, ezgilerine ve yapılarına göre sınıflandırma yoluna gitmişlerdir (Özbek, 1981, s. 85-86; Dilçin, 1997, s. 209-304; Kaya, 1999, s. 134-210).

Anadolu'da türkü derlemeleri yapan bir araştırmacı olan Merdan GÜVEN'in derlemelerine yer verdiği *On Bin Yılın Türküsü* ve *Kırık Sazın Türküsü* eserlerinden seçilen elli (50) türküde, sözcük öbekleri arasında önemli bir yer teşkil eden sıfat tamlaması grubu/isim grubu örneklerinin tespit edilmesi ve kullanım sıklığının saptanması, araştırmanın amacını teşkil etmektedir. Yapılan bu çalışma ile Türk dilinin ve kültürünün özelliklerini oldukça özgün bir şekilde yansıtan türkülerin Türk dili ve dil bilgisi alanında da incelenmesine katkıda bulunmak hedeflenmiştir. İncelemeye söz konusu olan türküleri şu şekilde dikkatlere sunmak mümkündür:

Tablo 1: İncelenen Türküler

1. <i>Ahçık</i>	26. <i>Karahisar Kalesi</i>
2. <i>Aktaş/Taşbebek</i>	27. <i>Kars'ın Kahramanlık Türküsü/Vurun Evlatlarım</i>
3. <i>Ala Çorap Örmedim</i>	28. <i>Kırmızı Gül Demet Demet</i>
4. <i>Anamur Yolları</i>	29. <i>Kışlanın Önünde Redif Sesi Var/Yemen Ağdı</i>
5. <i>Asri Gurbet</i>	30. <i>Kızılmak</i>
6. <i>Aşağıdan Gelir Omuz Omuza</i>	31. <i>Kömür Gözlüm Ateşine Düşeli</i>
7. <i>Başçeşme'den İndik</i>	32. <i>Koroğlu</i>
8. <i>Bir Havar Eyleyin Elden Ellere</i>	33. <i>Maley (Meliha) Türküsü</i>
9. <i>Böyle Bağlar</i>	34. <i>Manda Yuva Yapmış Söğüt Dalına</i>
10. <i>Bülbülün Kanadı Sarı</i>	35. <i>Mecnun'um Leylamı Gördüm</i>
11. <i>Ceviz Arasında Vardır Evimiz</i>	36. <i>Mızıkça Çalındı Düğün Mü Sandın</i>
12. <i>Çayda Çıra Yanıyor</i>	37. <i>Misget</i>
13. <i>Dağlar Oy Dağlar Kars Sevda</i>	38. <i>Mor Keçeyi Boyamadım</i>
14. <i>Emine'm</i>	39. <i>Munzur Dağı</i>
15. <i>Evlerinin Önü Kavak</i>	40. <i>Mühür Gözlüm</i>
16. <i>Evlerinin Önünde Pınarlar Harlar/Denizin Dibinde Hatça'm</i>	41. <i>Odasına Vardım</i>
17. <i>Gelin Ümmü Türküsü</i>	42. <i>Sarı Gelin</i>
18. <i>Gidirem (Aşık Reyhani)</i>	43. <i>Sepetçioğlu</i>
19. <i>Göç Göç Oldu</i>	44. <i>Taburum Önünde Tüfek Çattılar/Asker Ölmesi</i>
20. <i>Güzel Kızın Ağdı</i>	45. <i>Teyyaremi Uçurdum</i>
21. <i>Havalanma Telli Turnam/Sarı Yıldız</i>	46. <i>Trenin Paftaları</i>
22. <i>Hoş Gelişler Ota</i>	47. <i>Yayladan Gel</i>
23. <i>İnce Giyerim İnce</i>	48. <i>Yaylalar İçinde Erzurum Yayla/Osman Efe</i>
24. <i>Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri</i>	49. <i>Yol Üstünde Karakol Türküsü</i>
25. <i>Kara Koyun Türküsü</i>	50. <i>Yusuf'un Türküsü</i>

Çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İncelenen türkülerde sıfat tamlaması grubu/isim grubu örnekleri nelerdir?
2. Bu gruplar hangi sözcük türlerinin yan yana gelmesiyle oluşmuştur?
3. İsim grubu örneklerinin türkülere dağılım oranı nedir?

Tarama ve örnekleme yöntemiyle hazırlanan bu çalışmada bulgular, 11 grupta sınıflandırılmış ve türkülerde yer alan tüm örnekler -tekrarlar da dâhil olmak üzere- ilgili başlık altında sunulmuştur.

1. Sıfat Tamlaması Grubu / İsim Grubu:

Evrendeki nesnelere ve eylemler, insanlar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Dil açısından bu ifadenin en yaygın kullanımı sözcüklerdir. Ancak sözcüklerin sınırını aşan durumlar da söz konusudur. Varlıkları çeşitli özellikleriyle birlikte ifade etmek için sözcüklerin yetersiz kaldığı noktada sözcükten daha geniş dil birliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dil birlikleri sözcük öbekleridir.

Muharrem ERGİN, sözcük öbeklerini şöyle tanımlar: “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. (...) Tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir” (Ergin, 2013, s. 374).

Sözcük öbekleri birden fazla sözcüğün çeşitli kurallar doğrultusunda, bir varlığı çeşitli yönleriyle ifade etmek üzere bir araya gelmesiyle oluşturulur (Karaağaç, 2013, s. 443). Sözcük öbeklerinin varlıkları karşılayan sözcüklerden en temel farkı, birden çok sözcükten meydana gelmeleridir (Karahana, 2017, s. 39). Her ne kadar birden fazla sözcükten meydana gelerek birer öbek/grup oluştursa da sözcük öbekleri, tek bir varlığı karşılamak, ifade etmek ve betimlemek üzere kullanıldıkları için cümle içerisinde bir bütün olarak değerlendirilir ve ayrı ayrı düşünülemezler. Bu nedenle de bağlam içerisinde tek bir sözcük gibi görev alırlar.

Araştırmacılar¹ bu dil birliklerinin cümle içerisinde üstlendiği görev bakımından çeşitli sınıflandırmalar yapmıştır. Muharrem ERGİN, “tekrarlar, bağlama gurubu, sıfat tamlaması, iyelik gurubu, isim tamlaması, aitlik gurubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan gurubu, sayı gurubu, edat gurubu, isnat gurubu, genitif gurubu, datif gurubu, lokatif gurubu, ablatif gurubu, fiil gurubu (isim fiil gurubu, partisip gurubu, gerundium gurubu), kısaltma gurubu ve akkuzatif gurubu” olmak üzere sözcük öbeklerini 21 başlık altında toplamıştır (Ergin, 2013, s. 377-397).

Bir varlığı niteleyen ve belirten isimlere sıfat denilmektedir. Sözlük birimlerinin söz diziminde niteleyici olarak kullanılması, isimlerin sıfat işlevinde kullanılması anlamına gelmektedir (Karaağaç, 2013, s. 426). Özünde kendileri de birer isim olan sıfatlar; bir varlığı niteledikleri zaman sıfat, varlığın kendisini karşıladıkları zaman ise isimdirler (Ergin, 2013, s. 244). Bu iki sözcük türü, yani bir sıfat ile bir isim yan yana getirildiğinde sıfat tamlaması elde edilmektedir. Sıfat ve/veya isim unsurunun birer sözcük öbeği olması hâlinde sıfat tamlamasının sözcük öbeklerinin hacmi kadar genişlediği görülmektedir (Ergin, 2013, s. 380). Sıfat tamlamaları da birden fazla sözcükten oluştuğu ve birbiriyle güçlü bir anlam bağına sahip olduğu için bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir sözcük öbeğidir.

¹ Araştırmacılar sözcük öbeklerini sınıflandırırken; kelime grupları (Ergin, 1985; Açıkgöz-Yelten, 2005; Özkan-Sevinçli, 2008; Karahana, 2013); kelime birlikleri (Tulum, 2000); kelime öbekleri (Delice 2003); belirtme grupları (Bilgegil, 2009); sözcük öbekleri (Gökdayı, 2010); söz öbekleri (Karaağaç, 2013) terimlerini kullanmışlardır.

Türkü metinlerinde tespit edilen sıfat tamlaması grubu/isim grubu örnekleri şunlardır:²

• **Sıfat + sıfat + isim:**

O kınalı parmaklar da o beyaz eller

• **Yükleme grubu + isim:**

Eli kınalı gelinler acılı kaldı

Kucağı bebeli gelinler acılı kaldı

• **Sıfat tamlaması + sıfat tamlaması:**

Al tavanlı yüksek evde

• **Sıfat + sıfat tamlaması:**

*Havada bulut yok **bu ne dumandır***

*Mehlede ölüm yok **bu ne şivandır***

Öyle bir yâr sevdim uyar akıllı

Dört bir yanın diken saldı

• **Sıfat + isim tamlaması:**

Revan şu dağın arkası

Kırmızı gülün rengi soldu

Genç kızların bekârlardan dileği

*Daim ağlamaktır **bu benim kârım***

Kırmızı gülün sevdası

• **Sıfat + belirtisiz isim tamlaması:**

Şu Yemen elleri ne de yamandır

Bir bayram gününü çok gördü bana

• **Tamlananı sıfat tamlamasından oluşan isim tamlaması:**

Uyu benim körpe balam

Bülbülün sefil ötüşü

Anasının mühür gözlü meleği

Anasının bir tanecik kekliği

Sarardı gül benzim döndü gazele

Parlayan yıldızın âlemi tenvir eder

Gönlümü bağladım sırma saçına

Kırılmış sazımı astım tavana

Palandökenlerin sisli dumanı

Bu da benim kara bahtım gidiyorum

² İncelemeye söz konusu olan türkülere, “Güven, M. (2012). *On bin yılın türküsü*. Erzurum: Fenomen; Güven, M. (2021). *Kırık sazın türküsü*. Ankara: Fenomen” adlı eserlerden ulaşılmıştır.

Gizli yaralarım var

Kömür gözlüm ateşine düşeli

Mühür gözlüm seni elden

Nerden gider yâre yol, dost yârim perişan hâlim

A benim aslan yârim

A benim hacı yârim

• **Tekrar grubu + isim:**

At üstüme avuç avuç toprağı

Daracık daracık sokaklar

• **Sıfat-fil grubu + isim:**

Şu gelinsiz gelen kervan banadır

Evler yıkan, beller büken, kervan kıran yıldız hey

Seni doğuran anandan

Beşikte yatan kuzundan

Kız seni öpen dudaklar

Yolcuyu yolundan eyleyen dilber

• **İyelik Grubu + İsim:**

Tuz ektiler çalıştığım çabaya

Kırk senedir beklediğim ekini

Giyindiğin sirmalardan

• **Sıfat Tamlaması + İsim**

Başçeşme düzünde iki hurç tütün

Övençli kırında üç sıra mezar

Çermişek'in önü bir büyük kaya

Maley'i benzettim üç günlük aya

Çermişek'in önü bir derin dere

Bilseydim giderdim bir ıssız yere

Altı mor sümbüllü bağ

Bir çift kundurayla bir de fesi var

Gel sarılalım kaçalım ince belli kız

Bir okka kına aldın mı?

Bin can az gelirse iki bin cana

• **Sıfat + İsim:**

Varman kızlar varman kirli çobana

Yüce dağ başında Hatice'm harmanın mı var?

*Ben de yandım Hatice 'min **basma donuna***

***Yüce dağ** başına Hatice 'm ekin ekilmez*

***Bir tas da** içilmez a canım*

***Soğuk yerde nar** olur mu?*

***Sıcak yerde kar** olur mu?*

***Viran yerde bağ** olur mu?*

***Yüce dağlar** karsız olmaz*

***Başka bahçeyi** besleyeyim*

***Yüce dağdan** kar bekleme*

***Rüzgâr yerden** kar bekleme*

***Yedi bahçeyi** becersen*

*Ben Hatice 'yi yitirdim de **dumanlı dağlar***

*Başçeşme 'nin düzünü **al kanlar** aldı*

*Çıkıp **şu dağlara** yaslanmalıdır*

*Alnımıza **kara yazı** yazıldı*

***Eğri kılıç** kınında paslanmalıdır*

***Kır at** köpüğünden, düşman kanından*

***Kırmızı gül** demet demet*

*Sevda değil **bir alamet***

*Gitti gelmez **ol muhannet***

***Şu revanda** balam kaldı*

***Kırmızı gül her dem** olmaz*

***O tabipten** derman gelmez*

***Kırmızı gül** deste deste*

***Bu derdi** çekmeyen bilmez*

*Yaprağın **yad eller** yoldu*

***Kırmızı gül** tez kocaldı*

***Her dertten** nasibin aldı*

***Kırmızı gül** ara ara*

*Ayrılık **çaresiz yara***

***Vakitsiz gidene** sala verdiler*

***Kırmızı gül** gönlüm sende*

***Böyle garipleri** yıkar mı adam?*

***Kaytanlı şalıma** uçkurum taksın*

***Sarı altınlar** delebiliyor saçında*

Katil göller nerelere koydun Ümmümü?
On sekizdir **siyah saçın** örgüsü
Bu güzellik sana hakkın vergisi
Evlerine **kara haber** ulaşır
Altın tası suya düşmüş dalabilir
Bu dert bizi iflah etmez öldürür
Güzel İmralı 'dan aldım haberi
Akmaz iken **kanlı sular**
Kimseler düşmesin **böyle zalime**
Sırma saçlar su üstünde yalabilir
Palandöken **yüce dağ**
Nice ki **bu canım sağ**
İçinde **bir kız** gezer
Uyku geldi, **ela gözler** süzüldü
Üç gün oldu elim yardan üzüldü
Hoş gelişler ola Mustafa Kemal Paşa
Benim canım feda idi **bin cana**
Kırk sene gözyaşı döktüm fincana
Üç kez geri döndüm baktım gidiyorum
Köyün çeşmesinden **bir su** içmeden
Yağlı kurşun gitmez ciğer deşmeden
Yağlı kurşun gelir nereye kaçayım
Bir yıldız doğdu yüceden yar yar aman
Bir yıldız doğdu nur ile
Neye doğdun **sarı yıldız, mavi yıldız**
Mübarek günlerdir sel bayram eder
Bülbül ile saka **ötüşen kuşlar**
Geçen **üç aylarda** şivana başlar
Yavru şahin bir keklığı soraklar
Dövünce çıkası **göksü yelekler**
Ah **ala çorap** örmedim de
Humar göz uyanyıyor
Al kana boyanıyor
Diledim ki **nazlı yâre** gideyim
Her yandan çevirdi yolumu dağlar

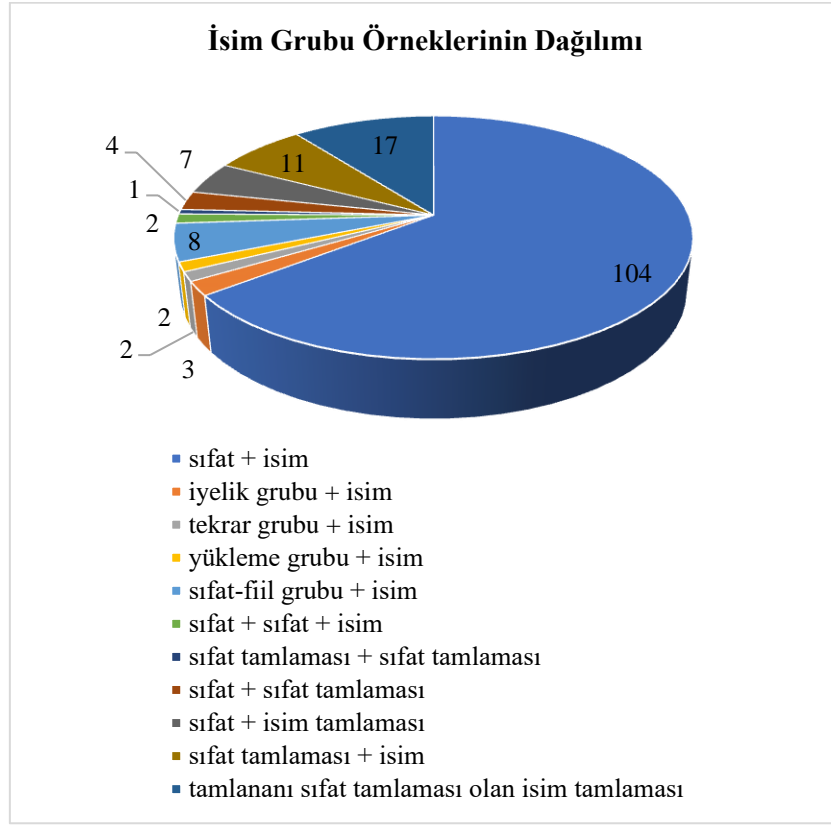

Gurbet elde garip kaldım nideyim
*Dağlar oy dağlar **dumanlı dağlar***
*Ayrılan güler mi **nazlı yârinden***
*Sadık Miskini'ye **yaban ellerde***
*Korkar oldum **şu dağların** kurdundan*
*Ben de bıktım **şu ananın** derdinden*
***Kara koyun** sana çanlar takayım*
*Didem **kan yaş döker**, dilim dad eyler*
*Ben feleğe minnet etmem **beş günü***
*Baş koymadım **nazlı yâr**in dizine*
***Mor keçeyi** boyamadım*
*Çal kavalı **garip oğlan***
***Uçan kuştan** esen yelden*
***Bu yollar** meste gider belalım amman amman*
***Bu pınar** çeşme pınar belalım amman amman*
***Hep kuşlar** ona konar dost yârim perişan hâlim*
*Giden gelmiyor acep **ne iştir***
***Çiğ yumurta** soyulmaz*
***Uçar avrat** almayan*
***Al yeşil bayrağı** gelin mi sandın?*
*Ağamsız da **bu yerlerin** tadı yok*
***Çifte tabancalar** takmış beline*
*Ayrılmak olur mu **taze geline***
***Yaralı millete** merhem olalım*
***Ak gerdan**ın altında da çiftedir benler*
Elindeki goncalardan
Yerdeki karıncalardan
***Bin can** az gelirse iki bin cana*

Sonuç:

Elli (50) hikâyeli türkü metninde tespit edilen 161 sıfat tamlaması/isim grubu içerisinde yan yana geliş şekilleri bakımından farklılık arz eden sözcük öbekleri grafikte gösterilmiştir.

Grafik 1: İsim Grubu Örneklerinin Dağılımı

Grafikte de görüldüğü üzere, tespit edilen sözcük öbekleri sıfat tamlaması grubu/isim grubu ana başlığı çatısında; sıfat + sıfat + isim, sıfat tamlaması + sıfat tamlaması, sıfat + sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu + isim, sıfat tamlaması + isim, yükleme grubu + isim, sıfat + isim tamlaması, tekrar grubu + isim, iyelik grubu + isim, sıfat + isim, tamlananı sıfat tamlamasından oluşan isim tamlaması olmak üzere on bir başlık altında toplanmıştır.

Belirlenen sıfat tamlamalarının grubunun/isim grubunun büyük bir kısmını sıfat + isim birlikteliği oluşturmaktadır. 50 türkü metninin tamamında saptanan 161 sıfat tamlaması içinde belirlenen 104 örneğin sıfat + isim şeklinde kurulduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç %65 oranında grafiğin çoğunluğunu teşkil etmektedir. Araştırmacılar tarafından sıfat tamlaması oluşturmanın en basit yolu kabul edilen sıfat + isim yapısı, sözlü dilin yanında yazılı dilde de sıfat tamlaması üretmenin en kullanışlı yolu olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Sıfat + isim birlikteliğinden sonra ikinci sırada, tamlayanı sıfat tamlaması olan isim tamlaması yer almaktadır. İç içe geçmiş olan bu örnekler, 161 tamlama içerisinde %11 oranında, 17 adet tespit edilmiştir.

Üçüncü sırada sıfat tamlaması + isim yapısı vardır. %7 oranında bulunan bu yapı örneklerden 11 tanesini oluşturmaktadır.

Sıfat-fiil grubu + isim birlikteliğine 161 örnek içerisinde 8 tanesinde rastlanmıştır. Belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki başlıkta incelenen sıfat + isim tamlaması yapısı, toplamda

7 örnek hâlinde tespit edilmiş olup bu örneklerin 5'i belirtili, 2'si belirtisiz isim tamlamasından oluşmaktadır. Sıfat + sıfat tamlaması yapısına 4 ve iyelik grubu + isim yapısına 3 örnekte rastlanmış olup %2 oranına tekabül etmektedir. Tespit edilen örnekler arasında %1 oranında bulunan tekrar grubu + isim, yükleme grubu + isim ve sıfat + sıfat + isim yapısına 2, sıfat tamlaması + sıfat tamlaması yapısına yalnızca 1 örnekte rastlanmıştır.

İsmi niteleyen birden fazla sözcük bulunduğu durumlarda sıfat tamlamasının hacminin ve anlam alanının genişlediği düşünülürse, tespit edilen örneklerde sıfat + sıfat + isim, sıfat tamlaması + sıfat tamlaması, sıfat + sıfat tamlaması ve tamlananı sıfat tamlamasından oluşan isim tamlaması gruplarında anlamın sıfat + isim yapısına göre daha da genişlemiş olduğu görülmektedir. Ayrıca yükleme grubu + isim, tekrar grubu + isim, sıfat-fiil grubu + isim, iyelik grubu + isim yapılarında ilk kısımda yer alan sözcük öbeklerinin de birer sıfat olduğu bilinmelidir.

Araştırmacılar tarafından yapılan türkü tanımlarının hemen hepsinde türkülerin Türk kültür ve dil unsurlarını en yalın, en özgün biçimde taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, türkü metinlerini Türk dili ve edebiyatının yalnızca bir ya da birkaç alanına mâl etmek yanlıştır. Türkü metinleri üzerine daha geniş çapta dil çalışmaları yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Aça, M. (2009). *“Türk halk edebiyatında tür ve şekil bilgisi”*, *Başlangıçtan günümüze tür ve şekil bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun yazıtlarının söz dizimi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2003). Türk Tengri dini edebî çevresi (Orhun Türkçesi dönemi). *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C 4. Ankara.
- Alyılmaz, C. (2003). Türkçede fiil deyimleri ve öğretimi üzerine. *Türk Dili Dergisi*, 620, 534-540.
- Alyılmaz, S. (1999). Erzurumlu Emrah'ın şiirlerinde kavram işaretleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11, 119-130.
- Alyılmaz, S. (2013). Güncel Türkçe sözlük'te yer alan argo nitelikli kavram işaretleri. (içinde *Leyla Karahan Armağanı*). Ankara, 165-192.
- Alyılmaz, S. (2018). Türkçede birden fazla anlam ögesiyle (sentaktik yolla) kavramların işaretlemesi. *Çukurova Üniversitesi Türkojoloji Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 11-25.
- Aras, E. (2001). Anadolu ve Azerbaycan âşık şiirinde tür ve şekil meselesi. *I. Kayseri Kültür Sempozyumu*, Kayseri.
- Arat, R. R. (1986). *Eski Türk şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arseven, V. (1958). Halk müziğinde form (şekil). *Türk Folklor Araştırmaları*, 5(112), 1793-1795.
- Artun, E. (1998). *Tekirdağ halk kültürü araştırmaları*. Tekirdağ.
- Artun, E. (2000). *Adana halk kültürü araştırmaları I*. Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Artun, E. (2008). *Halk kültürü araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Anonim Türk halk edebiyatı nazmı*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Artun, E. (2011). *Türk halk edebiyatına giriş*. Adana: Karahan Kitapevi.

- Aslan, E. (2008). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Ataman, S. Y. (1951). *Memleket havaları*. İstanbul: Şaka Matbaası.
- Başgöz, İ. (1977). Halk edebiyatı ve folklor. *Milliyet Sanat Dergisi*, 216.
- Başgöz, İ. (1986). *Folklor yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Başgöz, İ. (1992). *Sibirya'dan bir masal anası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Boratav, P. N. (1942). *Halk edebiyatı dersleri*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve edebiyat I*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Dilçin, C. (1997). *Türk şiir bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1968). *Halk şiirinde türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elçi, A. C. (1997). *Muzaffer Sarıözen (hayatı, eserleri ve çalışmaları)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emnalar, A. (1998). *Türk halk müziği ve nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Ergin, M. (2013). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Gazimihal, M. R. (1998/2006). *Anadolu, türküler ve musiki istikbalimiz*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güven, M. (2012). *On bin yılın türküsü*. Erzurum: Fenomen.
- Güven, M. (2021). *Kırık sazın türküsü*. Ankara: Fenomen.
- Hoşsu, M. (1997). *Geleneksel Türk halk müziği nazariyatı*. İzmir: Peker Ambalaj, Kâğıt.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karadağ, M. (1995). *Türk halk edebiyatı anlatım türleri*. Balıkesir: Akademi Yayınları.
- Karahan, L. (2017). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ.
- Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kowalsky, V. (1993). "Türkü" maddesi. *İslam Ansiklopedisi*, C 2.
- Kunos, İ. (1991/1998). *Türk halk türküleri*. (haz. Ali Osman Öztürk). Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (1993). Türk halk şiirinde tür ve şekil meselesi. *Milli Folklor*, 19.
- Onay, A. T. (1996). *Türk halk şiirlerinin şekil ve nev'i*. (haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbek, M. (1981). *Folklor ve türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Öztelli, C. (1953). *Halk türküleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Öztelli, C. (1966). *Halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. TFA, X (204), 7.
- Öztelli, C. (1973). *Evlerinin önü*. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Terzibaşı, A. (1980). *Kerkük havaları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Extended Abstract

People expressed all of the life experiences they gained, with words. Accordingly, society generated the oral tradition in a culture that is original and distinctive. One of this cultural element is folk songs that is the voice of the Turkish society and has a locality (Basgoz, 1992, s. 7-8). Therefore folk songs are one the important texts that represent the rooted Turkish culture and features of the Turkish language.

The phrases in Turkish are language units that are larger than a single word and are used when it was insufficient. The phrases are used to describe, qualify and express an entity with various aspects (Karaagac, 2013, s. 443). In other words, the phrases are used when we want to use word groups with larger meanings.

This study is about word phrases, especially adjective clause group/noun group in Turkish folk songs. This study aims to determine the adjective clause group/noun group involved in the Turkish folk song and is to find out the frequency of occurrence of these groups.

It is determined that 162 adjective clause group/noun groups in fifty folk songs and these groups are shown in a diagram as eleven titles. These titles are noun phrase has a determinatum that consist of an adjective clause, adjective + adjective + noun, adjective clause + adjective clause, adjective + adjective clause, participle group + noun, adjective clause + noun, accusative group + noun, adjective + noun phrase, recurrence group + noun, genitive group + noun and adjective + noun.

The researchers acknowledge that "adjective + noun" is the easiest way of forming the adjective clause. So indeed, the mold of the "adjective + noun" exemplifies the most of adjective clause group/noun group that is determined. It is detected that 103 of the 162 samples are formed as "adjective + noun". This result constitutes the majority in the diagram at the rate of %64. This article approves it and is remarkable in terms of generating adjective clauses in written material too.

Merdan Guven who is a researcher compile the folk songs from Anatolia, has books nominated "On Bin Yılın Turkusu" and "Kırık Sazın Turkusu". In this study folk songs are used, except from these two reference books, and is chosen fifty folk songs. To determine the samples of the adjective clause group/noun group that has an important role in word phrases is purposed. One of the aims is to detect the used rate/utilization of the adjective clause group/noun group samples. Meanwhile, the folk songs which are a resource for this study, reflect the features of Turkish culture and grammar. This article contributes to the review is done, about Turkish culture and language.

These questions constitute the problem of this work: "What are the samples of the adjective clause group/noun group in fifty folk songs which are determined?", "Which parts of speech, do these groups constitute?", "How is the distribution ratio of the adjective clause group/noun group samples to the folk songs?". In this study that is prepared scanning method and sampling method, the findings are classified into 11 groups and all of these samples in folk songs is offered under the relevant titles.

Research that is done on folk songs generally is accepted in folk literature. Consequently, the area of the folk songs is restricted unintended. Folk songs are an important bearer of culture, for this reason, folk songs are not produced in one or several fields of Turkish language and literature. In other words, folk songs are the common property of Turkish culture and every field is done Turkish science. Accordingly, not only folk literature but also language and grammar studies should be carried out about folk songs.

